

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1944 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redovisningsmedel, m. m.

Genom en den 11 februari 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 81, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) L a g om redovisningsmedel.

Härigenom förordnas som följer.

Vad den som mottagit medel för annan, med skyldighet att redovisa för dem, för sådant ändamål har innestående på räkning i bank eller annorledes håller avskilt skall vara förbehållet huvudmannen, såvitt beloppet avskilts utan dröjsmål. Samma lag vare i fråga om belopp som avskilts senare, om den redovisningsskyldige ej var på obestånd, när beloppet avskildes.

Vad den redovisningsskyldige har omedelbart tillgängligt för att avskiljas vare ock förbehållet huvudmannen, såvitt dröjsmål med avskiljandet ej föreligger.

Är bankräkning eller kassa avsedd för flera huvudmäns medel, njute de inbördes lika rätt, envar i förhållande till sin redovisningsfordran.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

2) L a g om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken.

Härigenom förordnas, att 17 kap. 2 § handelsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

17 kap.

2 §.

Vad i gäldenärs bo finnes, som hörer annan till, det skall först uttagas, såsom: inlagsfä; eller det, som satt är under bolag, eller till salu; stulet, rövat,

¹ Senaste lydelse se SFS 1920:416.

lånt eller legd gods; pantsatt gods, då lösen därför gives; faddergåva och annat dylikt.

Sedan njute — — — sjölagen stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

3) L a g

om ändring i konkurslagen.

Härigenom förordnas, att 194 § konkurslagen skall erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives samt att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 194 a §, med nedan angivet innehåll.

194 §.

Om kommittents — — — särskilt stadgat.

Har i — — — skulle förnärmas.

Vad nu sagts om rätt att erhålla redovisning av förvaltaren skall ock gälla, där eljest till konkursboet inflyta medel, för vilka gäldenären skolat redovisa till annan.

194 a §.

Innehade gäldenären, då beslutet om egendomsavträde meddelades, redovisningsmedel, vilka skola vara förbehållna annan, åligge det förvaltaren att omhändertaga medlen och därefter redovisa dem jämte ränta som upplupit från den dag, då nämnda beslut meddelades. Med avseende å fastställandet av vad som sålunda tillkommer redovisningsborgenär samt dennes rätt i övrigt i konkursen så ock i fråga om skyldighet att vidkännas kostnad med anledning av förfarandet skall vad i denna lag är stadgat om borgenär, som till säkerhet för sin fordran har panträtt, äga motsvarande tillämpning, dock att kostnad som nu sagts skall åvila redovisningsborgenären allenast i den mån boet eljest ej lämnar tillgång därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945. Lagen skall ej äga tillämpning, där beslutet om egendomsavträde meddelats före lagens ikraftträdande.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för de genom propositionen framlagda lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Inledning.

Genom de vid 1942 års riksdag beslutade ändringarna i strafflagen ha straffbestämmelserna om förskingring utformats på annat sätt än tidigare. Enligt den nya lydelsen av 22 kap. 1 § strafflagen skall för förskingring straffas den som på grund av avtal, allmän eller enskild tjänst eller dylik ställning fått egendom i besittning för annan med skyldighet att utgiva egendomen eller redovisa för denna, och som genom att tillägna sig egendomen eller annorledes åsidosätter vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet, såframt gärningen innebär vinning för honom och skada för den berättigade. I motsats till vad som tidigare gällt kan alltså den som mottagit penningmedel med redovisningsskyldighet, men utan förpliktelse att hålla dem avskilda, dömas för förskingring, om han sammanblandar medlen med sina egna så att den redovisningsberättigades äganderätt går förlorad och han därvid är eller senare blir insolvent.

Under förarbetena till den nu återgivna bestämmelsen berördes frågan om möjligheterna för den redovisningsskyldige att avskilja medel med verkan mot sina borgenärer. Önskemål om utredning av denna fråga framställdes sålunda från flera håll i remissyttrandena över det förslag som ligger till grund för nämnda bestämmelse. Första lagutskottet yttrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 18) i anledning av förslaget, att enligt vad utskottet inhämtat utredning verkställts inom justitiedepartementet angående möjligheten för redovisningsskyldig att med sakrättslig verkan avskilja redovisningsmedel som han mottagit. Utskottet, som icke ansett sig böra såsom villkor för tillstyrkande av den nya konstruktionen av begreppet förskingring uppställa att en lagstiftning av ifrågavarande art komme till stånd, ville dock understryka önskvärdheten av att så skedde.

Chefen för justitiedepartementet erhöll den 14 september 1942 Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att inom departementet verkställa närmare utredning av frågan om skydd för anförtrodd egendom. Till sakkunniga utsågos samma dag dåvarande byråchefen för lagärenden, numera statssekreteraren Gösta Walin, tillika ordförande, advokaten Sven Salmonson och bankombudsmannen Axel Åström. De sakkunniga avlämnade den 13 april 1943 betänkande med förslag till lag om redovisningsmedel m. m. (SOU 1943: 24).

Gällande rätt.

Enligt 17 kap. 2 § handelsbalken skall ur gäldenärs bo uttagas vad som hörer annan till, såsom inlagsfä; eller det som är satt under bolag eller till salu; stulet, rövat, lånt eller lagt gods; pantsatt gods, då lösen därför gives, faddergåva och annat dylikt. Är det förvandlat och ej i behåll, hänvisas ägaren att bevaka skadeståndsfordran. Utsökningslagen innehåller i 68 § en motsvarande föreskrift, enligt vilken i gäldenärs bo ej må tagas i mät något som finnes höra annan till.

Regeln i 17 kap. 2 § handelsbalken om att endast skadeståndsfordran kvarstår, då den ursprungliga egendomen förvandlats, upprätthålles icke i full utsträckning utan vissa undantag därifrån förekomma.

Beträffande förutsättningarna för att någon skall kunna göra gällande äganderätt till pengar i gäldenärens bo finnas icke några särskilda bestämmelser. Om skyldighet för konkursförvaltare att, när konkursgäldenären avyttrat annans egendom, redovisa till ägaren vad som inflyter *efter* konkursens början meddelas föreskrifter dels i 60 § kommissionslagen och dels i 194 § konkurslagen.

Frågan om möjlighet att separera pengar i gäldenärens bo är i övrigt — liksom i fråga om fungibla varor — beroende av om de hållits avskilda. Det är ej nog, att de äro avskilda just i det ögonblick, då äganderättsanspråket göres gällande. Gäldenären kan ej, sedan annans äganderätt gått förlorad, på egen hand i sitt bo utan tradition avskilja viss penningssumma med verkan att äganderätten därtill övergår å annan. Det fordras således i princip kontinuitet. Vad detta krav innebär kan emellertid vara föremål för tvekan. I betänkandet uttalas, att det torde finnas möjlighet att bevara annans äganderätt till pengar, även om de utbytas mot andra, t. ex. genom växling, åtminstone då detta sker för ägarens räkning.

I ett flertal författningar finnes uttrycklig föreskrift om skyldighet för den, som mottager tillgångar för annan, att hålla dem avskilda. Dylik skyldighet har sålunda stadgats bl. a. för kommissionär, konkursförvaltare, förmyndare och boutredningsman, och detsamma skall enligt 8 kap. 4 § nya rättegångsbalken gälla för advokat. Även utan lagstadgande kan det föreligga skyldighet att hålla redovisningsmedel avskilda på grund av avtal eller beskaffenheten av ett uppdrag.

Några allmänna lagbestämmelser, som reglera sättet att hålla annans egendom avskild, finnas icke. Rättspraxis ger ej heller mycken ledning. Klart är emellertid att, då det är fråga om individualiserad egendom, inga särskilda åtgärder erfordras. Kan blott föremålet identifieras, är äganderätten bevarad. Pengar och fungibla varor kunna hållas avskilda på många olika sätt. Särskilt beträffande pengar föreligger emellertid ofta stor svårighet att bevisa, att sammanblandning ej skett med innehavarens egen förmögenhet.

De sakkunnigas förslag jämte yttranden däröver.

Såsom allmänna utgångspunkter för sina överväganden ha de sakkunniga framhållit, att pengar, som oavlåtligt hållits klart avskilda för annan, ostridigt tillkomme denne och att de framställda önskemålen om lagstiftning avsåge erkännande av möjligheten att, sedan sammanblandning ägt rum, avskilja pengar för annan med sakrättslig verkan. Av praktisk betydelse vore dessutom att få fastslaget, huruvida medel, som inestode på redovisningsskyldigs räkning i bank eller annan penninginrättning, kunde anses avskilda för annan.

I fråga om lagstiftningens allmänna utformning ha de sakkunniga förklarat, att de ansett sig böra inrikta förslaget på penningmedel, för vilka frågan vore mest praktisk, men att de funnit önskvärt, att en analogisk tillämpning i viss utsträckning ägde rum beträffande andra fungibla ting. Ehuru den som mottagit medel för annan i allmänhet vore syssloman, ha de sakkunniga icke funnit anledning att begränsa den föreslagna lagstiftningen till sysslomannaskap. I sin motivering ha de sakkunniga likväl för bekvämlighets skull använt ordet syssloman som allmän beteckning.

De sakkunniga ha framhållit, att det måste givas möjlighet att med rättslig verkan avskilja pengar efter sammanblandning, om redovisningsborgenärerna i någon mera avsevärd utsträckning skulle kunna åtnjuta sakrättsligt skydd. Av praktiska skäl borde enligt de sakkunnigas mening separationsrätt medgivas, oberoende av bevislig eller presumerad kontinuitet i fråga om redovisningsmedlen, såframt vissa särskilda fakta vore för handen. Olika förutsättningar skulle gälla, om medlen avskildes relativt snart och om avskiljandet ägde rum först efter en längre tidrymd.

I det förra fallet borde rättslig verkan kunna tillerkännas avskiljandet, även om sysslomannen vore insolvent, när det gjordes. För att möjliggöra anpassning efter växlande förhållanden hade de sakkunniga icke uppställt någon bestämd tidsfrist, inom vilken avskiljandet måste ske för att sålunda godtagas, utan de hade ansett tillräckligt, att beloppet blivit avskilt utan dröjsmål.

Huruvida och under vilka förutsättningar ett senare avskiljande borde få ske med samma verkan, vore enligt de sakkunnigas mening tveksamt. Det borde minst krävas, att sysslomannen vore solvent, när det försenade avskiljandet ägde rum. Under denna förutsättning hade han ju kunnat fullgöra en oangriplig betalning av redovisningsskulden. Kravet på solvens kunde måhända synas hårt i de fall, då sysslomannens dröjsmål varit oavsiktligt, men det syntes vara uteslutet att låta en dylik subjektiv omständighet bli avgörande.

De sakkunniga ha till behandling även upptagit vissa andra med den ifrågasatta lagstiftningen sammanhängande problem, för vilka viss redogörelse lämnas i propositionen. På grundval av sina överväganden ha de framlagt ett förslag till lag om redovisningsmedel.

Därjämte ha de sakkunniga utarbetat två kompletterande lagförslag. Det ena utgör ett förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken. Detta förslag innebär, att regeln i första stycket av paragrafen om att endast skadeståndsfordran återstår, då den ursprungliga egendomen förvandlats, har uteslutits för att undanröja tvekan om möjligheten att sätta annan egendom i den ursprungligas ställe.

Det andra av sistnämnda båda lagförslag är ett förslag till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen. Enligt detta förslag skall i 194 § nämnda lag införas uttrycklig föreskrift att, om medel, för vilka gäldenären skolat redovisa till annan, inflyta till konkursbo, konkursförvaltaren skall vara skyldig

redovisa medlen till vederbörande. Vidare föreslås, att i konkurslagen skall införas en ny paragraf, betecknad 194 a §. Enligt denna skall, om gäldenär vid konkursutbrottet innehar redovisningsmedel som äro förbehållna annan, förvaltaren omhändertaga medlen och därefter redovisa dem jämte ränta som upplupit från den dag, då nämnda beslut meddelades. Med avseende å fastställandet av vad som sålunda tillkommer redovisningsborgenär samt dennes rätt i övrigt i konkursen så ock i fråga om skyldighet att vidkännas arvode eller annan särskild kostnad med anledning av förfarandet skall vad i konkurslagen är stadgat om borgenär, som till säkerhet för sin fordran har pant-rätt, äga motsvarande tillämpning. Dock skall sådan kostnad, som nu sagts, åvila redovisningsborgenären, allenast i den mån boet eljest ej lämnar tillgång därtill.

En av de sakkunniga, advokaten *Salmonson*, har avgivit reservation mot förslaget till lag om redovisningsmedel och framlagt ett särskilt förslag till lagtext, som i sakligt hänseende avser att avvika från majoritetens förslag väsentligen blott i fråga om förutsättningarna för att försenat avskiljande av medel skall medföra separationsrätt. Han har förordat, att såsom förutsättning för godkännande av ett försenat avskiljande skulle krävas, att underlåtenheten att tidigare avskilja varit oavsiktlig och att avskiljandet verkställts utan dröjsmål efter det den redovisningsskyldige kommit till insikt om underlåtenheten.

Över de sakkunnigas betänkande ha yttranden avgivits av ett antal myndigheter och sammanslutningar. En översiktlig redogörelse för innehållet i yttrandena lämnas å s. 11—30 i propositionen, vartill utskottet hänvisar. Här må endast framhållas, att de sakkunnigas förslag till sina allmänna huvudgrunder tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga yttranden, men att meningarna varit mycket delade om de förutsättningar, som borde uppställas för att ett försenat avskiljande skulle kunna tillerkännas sakrättslig verkan. Det förslag som i detta hänseende framlagts av de sakkunnigas majoritet, nämligen krav på solvens hos den redovisningsskyldige vid tiden för det försenade avskiljandet, har uttryckligen tillstyrkts eller lämnats utan erinran av bl. a. två hovrätter, flertalet länsstyrelser samt föreningen Sveriges häradshövdingar och vissa andra sammanslutningar. Däremot har det i reservationen uppställda kravet att underlåtenheten att tidigare avskilja varit oavsiktlig och att avskiljandet verkställts utan dröjsmål, efter det den redovisningsskyldige kommit till insikt om underlåtenheten, tillstyrkts av bl. a. kommerskollegium, åtskilliga länsstyrelser och vissa sammanslutningar, däribland Sveriges advokatsamfund och flertalet av de utav näringslivets organisationer, som beretts tillfälle att avgiva yttrande över sakkunnigförslaget. De båda återstående hovrätterna ha i huvudsak förordat, att ett försenat avskiljande skulle godkännas både i de fall som majoriteten och som reservanten avsett.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet den 31 december 1943 av inom justitiedepartementet upprättade lagförslag i ämnet har *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, efter att ha lämnat en redogörelse för de sakkunnigas förslag och remissyttrandena, förklarat, att de allmänna principer, på vilka förslaget till lag om redovisningsmedel vore uppbyggt, syntes väl ägnade att läggas till grund för den erforderliga lagstiftningen. Departementschefen har vidare uttalat, att även om vissa skäl talade för att utsträcka lagens direkta räckvidd att omfatta även andra fungibla ting än pengar skulle det komplicera lagtexten att giva regler härom och det syntes tillräckligt med den ledning, som rättstillämpningen kunde hämta ur en lagstiftning rörande penningar.

Departementschefen har framhållit, att det sätt, på vilket avskiljande av redovisningsmedel skulle kunna ske, i förslaget reglerats endast genom angivande av den i praktiken viktigaste metoden, nämligen insättning i bank eller annan penninginrättning. Det vore härvidlag ej fråga om sådan insättning, som gjordes på huvudmannens konto utan något förbehåll om rätt för sysslomannen att fortfarande få disponera över de insatta medlen; en dylik insättning medförde ju att medlen överlämnades till huvudmannen. Ej heller åsyftades insättning, som förmyndare eller konkursförvaltare gjorde på myndlingens eller konkursboets bankräkning. Genom det föreslagna stadgandet bleve däremot klarlagt, att ett avskiljande med sakrättslig verkan kunde ske genom insättning på sysslomannens egen räkning eller eljest med förbehåll om dispositionsrätt för denne.

Det vore enligt departementschefens mening uppenbarligen önskvärt, att bankräkningens ändamål tydligt angäves. Dock torde det ej vara lämpligt att göra rättsskyddet beroende av att så skedde. Detta skulle nämligen kunna medföra mycket obilliga verkningar. Såsom de sakkunniga framhållit kunde det exempelvis lätt inträffa, att en person, som på grund av ett enstaka uppdrag fått hand om redovisningsmedel, ansåge sig ha hållit dem vederbörligen avskilda genom att insätta dem på en särskild bankräkning utan att underrätta banken om räkningens ändamål. Att underkänna detta avskiljande syntes departementschefen knappast vara rimligt. Övervägande skäl talade för att det borde betraktas som en vanlig bevisfråga, huruvida det av omständigheterna kunde anses framgå, att medlen vore avsedda för redovisningsändamål.

Departementschefen har även godtagit de sakkunnigas förslag, att ett giltigt avskiljande skulle kunna ske även på andra sätt än genom insättning i en bank. Enligt departementschefens uppfattning kunde en beskrivning av de åtgärder som i olika fall skulle anses tillfyllest, icke lämpligen införas i lagtexten.

Vid övervägandet av de övriga förutsättningar, under vilka ett avskiljande av redovisningsmedel kunde tillerkännas sakrättslig verkan, har departementschefen först behandlat de fall, då avskiljandet ägt rum genast eller

kort tid efter det pengarna mottagits, och därefter de fall, då en längre tidrymd hunnit förflyta, innan beloppet blivit avskilt.

I fråga om det avskiljande, som gjorts relativt snart, har departementschefen uttalat att de sakkunnigas förslag att detta skulle tillerkännas sakrättslig verkan, även om sysslomannen vore insolvent, när avskiljandet ägde rum, torde motsvara det praktiska livets krav. Det hade emellertid, yttrar departementschefen, framträtt olika meningar, hur man borde bestämma den korta tidsfrist inom vilken ett avskiljande utan vidare skulle godtagas. De sakkunniga hade icke ansett det lämpligt att fastställa en bestämd tidsperiod utan hade föreslagit, att avskiljandet skulle tillerkännas giltighet, om det skett utan dröjsmål. I vissa yttranden hade denna bestämning ansetts vara alltför vag. Emellertid mötte det enligt departementschefens mening uppenbarligen stora svårigheter att närmare fixera en frist, som skulle passa för de växlande förhållandena i städer och på landsbygd, vid yrkesmässig verksamhet av skilda slag och vid tillfälliga privata uppdrag. En regel som medgäve en skälig bedömning efter olika förhållanden vore att föredraga, och departementschefen har därför funnit sig böra godtaga de sakkunnigas förslag.

Departementschefen har vidare behandlat frågan, huruvida och under vilka förutsättningar ett försenat avskiljande borde kunna erhålla sakrättslig verkan, därvid han till en början redogjort för de meningsskiljaktigheter som gjort sig gällande i denna fråga. Härefter har departementschefen anfört bl. a. följande.

»Såsom de sakkunniga framhållit innebär det säkerligen ett klart avsteg från gällande rätt att låta ett försenat avskiljande av redovisningsmedel bliva gällande mot sysslomannens borgenärer. Det måste också i regel anses höra till god ordning, att en syssloman icke låter dylika medel vara sammanblandade med hans egna tillgångar efter den korta frist, som kan vara erforderlig för att på ett praktiskt sätt ordna med avskiljandet. Med hänsyn härtill kunde det ifrågasättas att icke under några förhållanden godtaga ett försenat avskiljande. En sådan ståndpunkt synes dock vara alltför sträng och lärer, på sätt Svea hovrätt framhållit, strida mot vad som förutsattes vid genomförande av den nya straffbestämmelsen för förskingring. Det är önskvärt, att avskiljande av redovisningsmedel icke förhindras, även om avskiljandet sker på ett sent stadium, såframt ej någons berättigade intresse trädes för nära. Jag vill erinra, att den föreslagna lagen är avsedd att gälla även i sådana fall, då det icke föreligger någon rättslig skyldighet för sysslomannen att hålla mottagna medel avskilda.

Om det sålunda bör finnas möjlighet att med sakrättslig verkan avskilja medel, även om varaktig sammanblandning ägt rum med sysslomannens förmögenhet, gäller det att avgöra, under vilka förutsättningar detta skall kunna ske. Såsom de sakkunniga framhållit måste härvid de redovisningsberättigades skyddsbehov vägas mot de intressen som representeras av sysslomannens övriga borgenärer. Då sysslomannen är solvent, kan han betala sin redovis-

ningsskuld utan att hans andra borgenärer kunna få betalningen att återgå. Dessa borgenärers intresse bör därför icke utgöra något hinder för sysslomannen att i stället för betalning verkställa ett giltigt avskiljande av beloppet. De sakkunnigas majoritet har också på grund härav velat godkänna avskiljandet i dylika fall. Mot en regel av detta innehåll har särskilt anmärkts, att den kunde medföra risker för att sysslomän skulle underlåta att omedelbart avskilja redovisningsmedel i förlitande på framtida solvens och möjligheten att senare vid behov verkställa avskiljandet. Denna invändning kan icke fränkännas en viss betydelse, men synes knappast böra bliva avgörande. Det är som nyss nämnts önskvärt att kunna godkänna avskiljande — även på ett sent stadium — så länge det kan ske utan att något berättigat intresse kränkes. Önskemålet att främja ett omedelbart avskiljande tillgodoses genom sådana bestämmelser, som redan finnas inom ett flertal områden, om skyldighet att städs hålla andras medel avskilda. Underlåtenhet att iakttaga detta medför, även om förskingring ej föreligger, straff enligt 22 kap. strafflagen, nämligen för olovligt förfogande. Gentemot majoritetens förslag har vidare framhållits, att en solvent syssloman icke skulle ha behov av att avskilja redovisningsmedel, då han i stället hade möjlighet att betala beloppet. En betalning i förtid kan emellertid vålla praktiska olägenheter, särskilt i sådana fall, då det är fråga om ett fortlöpande redovisningsuppdrag. Slutligen har anmärkts, att det efter en tids förlopp skulle föreligga stora svårigheter att utreda, om sysslomannen var solvent eller ej vid varje tidpunkt, då medel avskildes. Härvidlag lär dock ofta sysslomannens bokföring kunna lämna tillräckliga upplysningar. I regel torde det också bliva onödigt att efterforska en sysslomans ställning vid alla olika tillfällen, då belopp blivit avskilda. Det är nämligen tillfyllest att konstatera, att han varit solvent intill en viss tidpunkt. I tvivelaktiga fall får den som vill åberopa avskiljandet styrka, att sysslomannen var solvent vid tiden därför. På grund av det anförda vill jag ansluta mig till majoritetens förslag, att ett försenat avskiljande av redovisningsmedel tillerkännes sakrättslig verkan, då sysslomannen var solvent vid tiden för avskiljandet.

Vad sedan angår de fall, då sysslomannen är på obestånd, när ett försenat avskiljande äger rum, har de sakkunnigas majoritet funnit det oförenligt med hans övriga borgenärers intressen att likväl godkänna avskiljandet. Reservanten däremot, som överhuvud taget icke velat bygga lagbestämmelserna på sysslomannens solvens eller obestånd, har ansett ett försenat avskiljande böra få giltighet under förutsättning, att dröjsmålet varit oavsiktligt.

De sakkunnigas majoritet har uttalat, att kravet på solvens måhända kunde synas hårt, om dröjsmålet vore oavsiktligt från sysslomannens sida, t. ex. om någon hans medhjälpare honom ovetande förskingrat beloppet. De ha emellertid ansett det uteslutet att här göra skillnad allt efter den subjektiva omständigheten, om dröjsmålet från sysslomannens sida vore avsiktligt eller ej. En mera framkomlig väg vore att medgiva rättelse, när de oprioriterade borgenärerna skulle njuta en oberättigad förmån genom att beloppet anså-

ges införlivat med sysslomannens tillgångar, i det att deras ställning skulle bliva bättre än förut, men att införa någon bestämmelse om obehörig vinst på detta speciella område syntes olämpligt. Svea hovrätt har i denna fråga uttalat, att den av reservanten föreslagna regeln syntes oförenlig med gällande rättsregler i övrigt. Sålunda vore det orimligt att i nu ifrågavarande fall låta *avskiljandet* obetingat medföra separationsrätt, under det att en till huvudmannen verkställd *betalning* vore underkastad konkurslagens återvinningsregler, och att komplicera rättssystemet genom regler om återvinning även av avskilda medel ville hovrätten ej förorda. Endast för sådana fall, då det kunde anses utrett att rättsläget för den insolvente sysslomannens borgenärer efter medlens försenade avskiljande ej i något hänseende vore sämre än om avskiljandet skett utan dröjsmål, kunde det ifrågasättas att erkänna en separationsrätt. Emot en regel av denna innebörd mötte emellertid enligt hovrättens mening betänkligheter på grund av den osäkerhet vartill den kunde leda i tillämpningen.

Det är uppenbarligen av synnerlig vikt att på en så central punkt inom civillagstiftningen som den nu ifrågavarande icke införa några regler som komma i strid med eljest gällande rättsregler. Jag finner därför icke möjligt att godtaga en så långt gående bestämmelse, som reservanten bland de sakkunniga föreslagit. Vad åter angår tanken att upplaga en dylik bestämmelse med ett tillägg som möjliggör återvinning av avskilda medel vill jag, utöver vad Svea hovrätt anfört, framhålla att det föreligger en väsentlig skillnad mellan *betalning* å ena samt *avskiljande* av medel å andra sidan. Den förra åtgärden innebär en överflyttning av medlen från den enes besittning till den andres och fyller sålunda det traditionskrav som enligt svensk rätt i allmänhet gäller för att sakrättsligt skydd skall vinnas. Den senare åtgärden är tills vidare endast en omflyttning inom sysslomannens egen maktssfär. Att *betalning* efter viss tid kan stå sig, även om den länt övriga borgenärer till förfång, sammanhänger givetvis med det krav på säkerhet i den ekonomiska samfärdseln som bestämmelserna om godtrosvörvärv och därmed likartade stadganden avse att tillgodose. Detta krav saknar motsvarighet, när det är fråga om överflyttning av medel som en syssloman gör från sin privata kassa till en särskild av honom disponerad räkning eller kassa. Gentemot vad advokatsamfundet uttalat vill jag framhålla, att sakkunnigförslaget icke förutsätter att den redovisningsberättigade redan före *avskiljandet* har en sakrätt i de medel, som användas härför.

Den av reservanten förordade regeln skulle måhända ha sin största praktiska betydelse för det fall, att någon sysslomannens medhjälpare förskingrat redovisningsmedel. Det synes emellertid stötande, att en insolvent syssloman i en dylik situation skulle kunna använda sina privata tillgångar för att fylla bristen utan hänsyn till övriga borgenärer. Enligt reservantens förslag skulle rättelse till förfång för övriga borgenärer få äga rum, även om sysslomannen eller någon av hans medhjälpare gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Jämväl i sådana fall synes den av reservanten föreslagna regeln olämplig.

Svea hovrätt har som förut nämnts, i huvudsaklig anslutning till ett uttalande av de sakkunnigas majoritet, ansett, att godkännande av ett försenat avskiljande, som äger rum när sysslomannen är insolvent, icke kunde ifrågasättas annat än om det vore utrett, att den insolvente sysslomannens borgenärer efter medlens försenade avskiljande ej i något hänseende vore sämre ställda än om avskiljandet skett utan dröjsmål. Såsom hovrätten uttalat möta emellertid betänkligheter mot att i detta sammanhang införa en regel av nu angiven innebörd på grund av den osäkerhet vartill den kunde leda i tillämpningen. Hovrätten torde härvid syfta på svårigheten att vid utmätning eller konkurs verkligen utreda, att dröjsmålet ej länt övriga borgenärer till förfång. I vissa fall är det väl tänkbart att detta skulle kunna lyckas, men när sysslomannen, såsom här förutsattes, är insolvent och alltså »icke kan rätteligen betala sin gäld», torde emellertid regelmässigt föreligga en viss oklarhet i hans ekonomiska förhållanden. Härtill kommer, att en regel som godkänner försenat avskiljande, om detta ej länt övriga borgenärer till förfång, otvivelaktigt är särskilt ägnad att fresta sysslomannen att vara mindre noga med avskiljandet.

De sakkunnigas majoritet har fäst uppmärksamheten vid de möjligheter som i tillämpningen rymmas i den förut behandlade regeln om att avskiljande, som sker utan dröjsmål, skall gälla, även om sysslomannen är insolvent, när avskiljandet äger rum. Uttrycket »utan dröjsmål» avser att möjliggöra ett skäligen hänsynstagande till omständigheterna i varje särskilt fall. Därest vid en med kortare mellanrum återkommande kontroll upptäckes, att ett eller annat mindre belopp blivit felfört och omständigheterna äro sådana att man regelmässigt måste räkna med vissa dylika felföringar inom rörelsen i fråga, torde man kunna anse att beloppet blivit avskilt utan dröjsmål, om omedelbar rättelse sker i samband med upptäckten av felet. Å andra sidan är det praktiska behovet av att kunna godkänna rättelse ej så framträdande i fråga om smärre belopp, enär det enligt sakens natur knappast läter uppkomma någon tvist om dem. Vanskligare är frågan, när det är större belopp som felförts. Vid bedömande, huruvida dröjsmål måste anses föreligga, måste man helt naturligt vara strängare, när det gäller ett större belopp än när det gäller ett mindre. Den löpande kontrollen bör vara så organiserad, att åtminstone större felföringar snabbt upptäckas. En viss möjlighet till rättelse ligger emellertid, även när större felföring skett, i regeln att avskiljande, som ägt rum utan dröjsmål, skall godkännas.

På grund av vad nu anförts finner jag ej skäl att avvika från majoritetens förslag på förevarande punkt. Enligt min mening är det icke något orimligt, att lagen förutsätter att den insolvente sysslomannen iakttager särskild noggrannhet i fråga om avskiljandet av andras medel. Detta synes mig tvärtom vara en ovillkorlig förutsättning för att man över huvud skall kunna medgiva sakrättsligt skydd och separationsrätt till penningmedel, som en sådan syssloman innehar vid utmätning eller konkurs.»

Departementschefen har därefter uttalat sig om de speciella problem, som uppkomme, då en syssloman använde gemensam bankräkning för flera kli-

enter eller då eljest medel vore gemensamt avskilda för flera redovisningsberättigades räkning. Lagstiftningen borde enligt departementschefens mening icke hindra, att de på ett dylikt konto insatta medlen betraktades såsom behörigen avskilda för klienternas gemensamma räkning. I de fall, då brist föreläge på ett gemensamt konto uppkom frågan om klienternas inbördes rätt, d. v. s. om bristens fördelning dem emellan. Liksom de sakkunniga har departementschefen förordat, att de klienter, för vilka kontot vore avsett, inbördes skulle ha lika rätt. Vid bestämmande av de olika klienternas andelar i ett gemensamt konto, som utvisade brist, borde den proportionella fördelningen göras med utgångspunkt från varje klients redovisningsfordran. Med sistnämnda uttryck avsåges, att fördelningen i regel skulle ske på grundval av de belopp som sysslomannen mottagit, utan att något avdrag skulle göras för eventuella motfordringar, t. ex. för sysslomannens arvode.

Om en syssloman, som mottagit redovisningsmedel, ännu ej verkställt något avskiljande, skulle, enligt vad departementschefen uttalat, huvudmannen likväl erhålla sakrättsligt skydd under förutsättning att dröjsmål med avskiljandet ej föreläge. Skyddet skulle bestå däri att medel, som sysslomannen hade omedelbart tillgängliga för att avskiljas, skulle vara förbehållna huvudmannen. Denna bestämmelse hade icke givit anledning till någon erinran i yttrandena och syntes böra godtagas. Departementschefen har i detta sammanhang erinrat, att lagförslaget icke avsåge att göra intrång i äganderätt som funnes enligt allmänna regler. Detta innebure bl. a., att om det visades att viss huvudmans individualiserade medel funnes i behåll, finge de ej användas för att tillgodose andra redovisningsborgenärer.

I fråga om de av de sakkunniga framlagda förslagen till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken och till lag om ändring av vissa delar av konkurslagen har departementschefen bland annat uttalat, att han funne förslagen välgrundade och att de därför borde genomföras.

Lagrådet.

Lagrådet har den 8 februari 1944 avgivit utlåtande över de remitterade förslagen. Förslaget till lag om redovisningsmedel har av två av lagrådets ledamöter, justitierådet Lind och regeringsrådet Eklund, lämnats utan erinran, medan de båda andra ledamöterna, justitieråden Alsén och Ericsson, anfört följande.

Justitierådet Alsén:

I vad förslaget tillerkänner sakrättslig verkan åt ett avskiljande av redovisningsmedel från egna tillgångar, då avskiljandet ägt rum omedelbart eller kort tid efter det medlen mottagits, synes anledning till erinran icke föreligga.

Däremot känner jag mig icke helt övertygad om nödvändigheten att i lagen upptaga till reglering de fall, då en längre tidrymd hunnit förflyta innan medlen blivit avskilda. Redan de sakkunniga funno det tveksamt, huruvida ett avskiljande som äger rum på ett jämförelsevis sent stadium borde med-

föra samma verkan som ett avskiljande vilket sker utan dröjsmål. Med hänsyn till de betänkligheter som syntes kunna anföras mot en sådan lösning ha de sakkunniga övervägt olika möjligheter att begränsa de fall, då ett försenat avskiljande borde godkännas. Därvid har en av de sakkunniga stannat vid att icke under några förhållanden godtaga ett dylikt avskiljande, såframt detta beror på avsiktlig underlåtenhet att i tid särskilja medlen, medan de två övriga ansett sig icke böra göra skillnad mellan avsiktligt och oavsiktligt dröjsmål utan i stället, i motsats till reservanten, uppställt krav på att den redovisningsskyldige städse skall vara solvent, när det försenade avskiljandet äger rum. Den tveksamhet på förevarande punkt som sålunda från början yppades har under ärendets fortsatta beredning icke blivit mindre; meningsmotsättningarna ha fastmera ytterligare skärpts. Av särskilt intresse är att därvid den i angivet hänseende strängare, av reservanten hävdade meningen omfattats, förutom av åtskilliga myndigheter, av nära nog samtliga näringslivets målsmän som yttrat sig över förslaget. Även om motsättningarna till någon del härröra av att de möjligheter till en smidig anpassning efter skiftande förhållanden som lagreglerna erbjuda icke tillräckligt beaktats, står det dock klart att den avgörande skillnaden i åskådning sammanhänger därmed, att den av sakkunnigmajoriteten förordade, i remissförslaget upptagna lösningen av det praktiska livets män ansetts komma att fresta ett stort antal redovisningsskyldiga att i förlitan på sin solvens uppskjuta avskiljandet till dess de se sin ekonomiska ställning hotad och i verkligheten kanske blivit insolventa, att således lösningen långt ifrån att främja redovisningsborgenärernas intressen i gemen snarast skulle lända dem till förfång samt att strävandena i syfte att inskräpa angelägenheten av att hålla anförtrodda medel avskilda, evad rättslig skyldighet därtill föreligger eller ej, mer eller mindre skulle komma att motverkas. De framhållna synpunkterna kunna icke fränkännas berättigande. Det är tydligt att i denna praktiskt betydelsefulla fråga största möjliga hänsyn bör tagas till den uppfattning som gör sig gällande särskilt bland dem, som yrkesmässigt omhänderha medel för annan, så mycket mer som lagstiftningen till dels har sin grund i en önskan hos dessa att få till stånd en bättre ordning på förevarande område.

Den i remissförslaget upptagna särskilda regeln beträffande ett försenat avskiljande torde få ses mot bakgrunden av de nyligen ändrade bestämmelserna om straff för förskingring samt straffrättskommitténs i anslutning därtill gjorda uttalande, att en komplettering av straffskyddet skulle kunna beredas genom att civilrättsligt reglera och utvidga möjligheten att verkställa ett efterföljande avskiljande av främmande medel och därigenom förläna ökat värde åt förskingringsbestämmelsen. Med det innehåll regeln fått läser den visserligen i och för sig vara oangriplig men å andra sidan knappast komma att fylla någon större praktisk uppgift. Vad till en början angår redovisningsskyldig, som på grund av lag eller eljest är pliktig att hålla andras medel avskilda, saknas utrymme för regeln, förutsatt att han iakttager denna sin skyldighet. Gör han det ej, medför detta även om förskingring ej föreligger straff enligt 22 kap. 4 § strafflagen för olovligt förfogande. Anledning

att räkna med att denne trots ådraget straffansvar, i eget eller redovisningsborgenärernas intresse, självmant skulle ändra sig och från egna tillgångar avskilja de medel som redan sammanblandats är tydligen icke så stor. Under alla omständigheter torde han veta med sig att, om han är fullt solvent, han kan i förtid redovisa och genomföra ett rättsligt avskiljande, i förekommande fall med bibehållen dispositionsrätt. För övriga redovisningskyldiga skulle regeln möjligen få ett något större värde. Men även i fråga om dem torde regelns praktiska betydelse bliva jämförelsevis ringa. Uppställles såsom skett krav på solvens hos sysslomannen vid tiden för avskiljandet och skall det, på sätt förutsättes, ankomma på huvudmannen att visa solvensen, lärer överhuvud ett avskiljande, såsom de sakkunniga ock synas mena, endast undantagsvis komma att civilrättsligt stå sig emot sysslomannens konkursborgenärer, allt naturligtvis såframt ej konkurs inträffat först lång tid efter avskiljandet. Även om vid t. ex. spekulation med anförtrodda medel sysslomannens ekonomiska läge växlar och således solvens vid något tillfälle kan föreligga, lärer det dock ofta bliva svårt för att icke säga omöjligt för huvudmannen att vid utmätning eller i konkurs visa att solvens förelegat vid den kritiska tidpunkten. Härvid må erinras dels att förändringar i förmögenheten, som bero av tillgångarnas växlande värde, icke återspeglas i bokföringen, dels att privata redovisningsskyldiga i allmänhet icke äro pliktiga att föra handelsböcker.

Såsom exempel å praktiska fall vari den särskilda regeln skulle kunna komma till användning nämnas av de sakkunniga, att i samband med bokslut en brist visat sig ha uppkommit eller att eljest felräkning, förbiseende eller annat misstag kan ha yppats. Med en klok tillämpning redan av huvudregeln torde i dessa fall de möjligheter som rymmas därunder visa sig vara tillfyllest. Såsom departementschefen framhållit, avser uttrycket »utan dröjsmål» att möjliggöra ett skäligt hänsynstagande till omständigheterna i varje särskilt fall. Det torde sålunda ligga i linje med lagstiftningen, att dröjsmålet skall åtminstone i uppenbara fall kunna räknas från det misstaget upptäckts eller bort upptäckas och att i överensstämmelse därmed, om rättelse omedelbart sker, ett fyllande av bristen skall komma att anses som ett behörigt avskiljande. — Ytterligare ett exempel ha de sakkunniga nämnt, nämligen att en förskingring av underordnad uppdragas och att sysslomannen vill av egna medel omedelbart täcka bristen. Har sysslomannen i sin rörelse städse hållit andras medel avskilda och således betraktat dem som främmande egendom, torde det liksom i fråga om fallen av misstag kunna antagas, att sålunda tillskjutna medel i allmänhet skulle komma att anses såsom i lagens mening avskilda. Att göra skillnad mellan dessa medel och dem som dessförinnan under kanske lång tid regelbundet och utan dröjsmål avskilts skulle helt visst te sig främmande.

Härmed är jag inne på den avgörande frågan, huruvida för det utan tvivel fåtal fall då solvensregeln skulle behöva åberopas uttryckligt stadgande här om är oundgängligen nödigt. Lagstiftningen är icke avsedd att vara uttömmande. Åtskilliga spörsmål av grannlaga natur ha överlämnats åt rättstill-

lämpningen att lösa. Erkännes, såsom föreslagits, möjligheten att för visst fall — utan dröjsmål — avskilja pengar för annan och fastslås jämväl det praktiskt betydelsefullaste sätt varpå detta kan ske, en regel som uppenbarligen gäller vare sig den redovisningsskyldige är solvent eller icke, borde lagstiftningen få anses ha lämnat öppet, huru ett avskiljande i enahanda ordning — ehuru senare — skall bedömas för det fall att den redovisningsskyldige vid tiden för avskiljandet uppenbarligen var i stånd att rätteligen betala all sin gäld; till dessa fall synes den upptagna särregeln med fördel kunna inskränkas. Av konkursrättsliga grundsatser — enligt vilka en åtgärd som ej länt borgenärerna till förfång *icke* kan angripas — skulle då följa att jämväl ett försenat avskiljande komme att under angivna förutsättning, utan uttryckligt stadgande, erhålla sakrättslig verkan. Det må nämnas att någon särskild regel motsvarande den här ifrågasatta veterligen icke förekommer i främmande rätt. Till förebyggande att huvudregeln skulle komma att uppfattas såsom i förevarande hänseende uttömmande torde den kunna redaktionellt jämkas.

Under åberopande av det sålunda anförda och främst de psykologiska grunder som berörts synes det mig böra tagas under övervägande, huruvida icke ifrågavarande särskilda regel skulle kunna undvaras och åt rättstillämpningen överlåtas att lösa de spörsmål som avsetts skola med densamma regleras.

Justitierådet Ericsson:

Såsom i remissprotokollet angivits stadgas i ett flertal författningar uttryckligen skyldighet för den, som mottager tillgångar för annan, att hålla dem avskilda och även utan lagstadgande kan, på grund av avtal eller beskaffenheten av ett uppdrag, skyldighet föreligga att hålla redovisningsmedel avskilda. Till denna senare grupp torde, intill dess nya rättegångsbalken träder i kraft, städse böra hänföras medlemmar av Sveriges advokatsamfund; detta intog nämligen år 1936 i sina stadgar bestämmelse därom, att ledamot principiellt är skyldig att på sätt god advokatsed fordrar hålla penningmedel och andra tillgångar, som tillhöra hans huvudman, skilda från vad honom tillhör.

Jag anser det ur allmän synpunkt vara att beklaga, att lagförslaget icke byggt vidare på denna rationella grund och, om möjligt, inskränkts till att reglera huru ett giltigt avskiljande av penningmedel kan ske i nära samband med medlens mottagande. En reglering av denna beskaffenhet skulle otvivelaktigt hava varit vägledande, om än icke helt uttömmande, för den grupp redovisningsskyldiga, för vilken rättslig förpliktelse att hålla huvudmannens medel avskilda icke föreligger.

Att denna väg icke valts vare sig i de sakkunnigas förslag eller i remissförslaget utan det ansetts nödvändigt att enhetligt behandla samtliga redovisningsskyldiga, så att den föreslagna lagen skulle bli tillämplig oavsett om sysslomannen vore skyldig att hålla huvudmannens medel avskilda eller icke, sammanhänger uppenbarligen framförallt med den reglering i straff-

rättsligt hänseende som beträffande anförtrodd egendom kom till stånd genom 1942 års lagstiftning om förmögenhetsbrotten.

Vid dessa förhållanden är det icke ägnat att väcka förvåning att frågan, huruvida och i så fall under vilka förutsättningar sakrättslig verkan skall kunna tillerkännas jämväl ett försenat avskiljande, kommit att bli ett spörsmål, som under remissbehandlingen varit mest föremål för menings-skiljaktighet och som jämväl nu ådrager sig den största uppmärksamheten. Då lagförslaget helt allmänt stadgar, att avskiljande med sakrättslig verkan föreligger såväl då beloppet avskilts utan dröjsmål efter medlens mottagande som ock i fråga om belopp, som avskilts senare, om blott den redovisnings-skyldige ej var på obestånd när beloppet avskildes, och ställer de båda alternativen, under förutsättning av solvens, såsom fullt likvärdiga vid sidan av varandra, kan det nämligen icke undvikas, att dessa bestämmelser hava en annan innebörd och giva en annan aspekt, då de ställas i relation till en syssloman, som är skyldig att hålla huvudmannens medel avskilda, än då de sättas i samband med en syssloman, för vilken sådan skyldighet icke föreligger.

Första punkten i lagförslagets första stycke torde utgå från att, då endast tillfällig sammanblandning skett med sysslomannens egna tillgångar, vad som aldrig varaktigt införlivats med sysslomannens förmögenhet skall kunna bevaras åt huvudmannen och att sålunda huvudmannens sakrätt — trots bristande faktisk identitet mellan mottagna medel och avskilt belopp — allt fortfarande består, under det att samma styckes andra punkt måste anses innebära, att genom det försenade avskiljandet ny sakrätt skapas.

Beträffande den grupp redovisningsskyldiga, för vilken rättslig förpliktelse att hålla huvudmannens medel avskilda föreligger, synes det anmärkningsvärt, att lagförslaget meddelar bestämmelse därom, att jämväl sådan redovisningsskyldig, som brustit i sin rättsliga förpliktelse, kan med sakrättslig verkan avskilja senare, om blott han vid avskiljandet ej var på obestånd. Det kan visserligen till förmån för stadgandet göras gällande, att den syssloman, som genom underlåtet rättidigt avskiljande tillintetgjort huvudmannens äganderätt och därigenom gjort sig skyldig till olovligt förfogande enligt 22 kap. 4 § strafflagen, bör hava rättslig möjlighet, under förutsättning av solvens, att genom senare avskiljande restituera förhållandet genom att skapa ny äganderätt för huvudmannen och att det i förevarande avseende närmast gäller att tillgodose den lederade huvudmannens intresse. Men på grunder, vilka anförts i det övervägande flertalet av de yttranden som avgivits av det praktiska livets män, håller jag bestämt före, att förefintligheten av stadgandet kommer att åstadkomma mera skada än nytta såväl beträffande denna grupp sysslomän som också i det långa loppet för deras huvudmän.

Då i fråga om denna grupp redovisningsskyldiga lagen ansetts böra reglera det försenade avskiljande, som följer på en rättsstridig underlåtenhet att utan dröjsmål avskilja mottagna medel, kunde det ifrågasättas, huruvida icke, såsom reservanten bland de sakkunniga gjort gällande, lagen borde innehålla bestämmelser jämväl för det fall, att det för sena avskiljandet, såsom beroende

av misstag eller någon av den redovisningsskyldige oberoende händelse, var oavsiktligt men skett efter inträdd insolvens. En stor del av dessa fall torde emellertid, såsom departementschefen ock framhållit, kunna tillrättaläggas genom en vidsynt extensiv tolkning av bestämmningen »utan dröjsmål» under skäligt hänsynstagande till omständigheterna i varje särskilt fall. Det bör bemärkas, att det här städse varit mot den redovisningsskyldiges vilja som medlen icke blivit i vederbörlig ordning rätttidigt avskilda; det torde då vara berättigat att anse, att dröjsmålet, åtminstone i uppenbara fall, må räknas från det misstaget upptäckts eller bort upptäckas, och att i överensstämmelse härmed ett fyllande av bristen skall, om rättelsen skett omedelbart, komma att anses som ett avskiljande utan obehörigt dröjsmål. Då vidare den föreslagna lagen i allt fall icke lämpligen bör belastas med regler för annat än ordinära förhållanden, avstår jag från att framställa någon anmärkning mot förslaget i denna del, helst som det enligt min mening, såsom framgår av det föregående, vore lyckligast, om lagen helt avstode från att beträffande denna grupp redovisningsskyldiga reglera fall av försenat avskiljande.

Helt annorlunda är förhållandet beträffande sådana redovisningsskyldiga, för vilka rättslig förpliktelse att hålla mottagna medel avskilda icke föreligger. Dessa hava valrätt mellan att utan dröjsmål avskilja medlen och sålunda bibehålla huvudmannen vid äganderätten samt att städse hålla sig solventa och således likvida för mottagna belopp. För dem innebär underlåtenheten att iakttaga bestämmelserna i första styckets första punkt aldrig en rättsstridig mora. För en sådan redovisningsskyldig, som från början valt att ej avskilja medlen men senare av någon anledning anser med sina intressen mera förenligt att göra detta, måste det anses vara en påtaglig fördel, att lagstiftningen erbjuder rättslig möjlighet härtill; detta sker genom bestämmelsen i första styckets andra punkt, då däri fastslås, att den redovisningsskyldiges ensidiga åtgärd att avskilja medel, t. ex. medlens insättning i bank på huvudmannens konto med bibehållen rätt för den redovisningsskyldige att förfoga över medlen, under förutsättning av solvens medför sakrättslig verkan till förmån för huvudmannen. Det torde dock med fog kunna ifrågasättas, om ej fordringarna på detta avskiljande lämpligen borde i någon mån skärpas, förslagsvis sålunda, att den redovisningsskyldige vid tiden för avskiljandet uppenbarligen var i stånd att rätteligen betala all sin gäld.

Då jag alltså anser, att första punkten i lagförslagets första stycke i främsta rummet har avseende på de redovisningsskyldiga, som hava rättslig förpliktelse att hålla huvudmannens medel avskilda, under det att andra punkten i samma stycke snarast borde gälla allenast för annan redovisningsskyldig, synes lagförslaget böra så utformas, att därav på något sätt framgår, att de båda alternativen icke äro i allo likställda.

I fråga om förslagets övriga detaljer vill jag allenast framhålla önskvärdheten av att det med skärpa understrykes, att lagförslagets ståndpunkt att godkänna avskiljandet även om bankräkningen icke försetts med särskild beteckning och banken ej heller eljest fått kännedom om räkningens

ändamål förestavats uteslutande av hänsynen till den icke yrkesmässige sysslomannen; för övriga sysslomän och särskilt dem, som hava rättslig förpliktelse att hålla mottagna medel avskilda, borde det vara en undantagslös regel, att det av anteckning i utfärdad motbok eller av meddelande till banken otvetydigt framgår, att räkningen är avsedd för redovisningsmedel.

Övriga lagförslag ha av lagrådet lämnats utan erinran.

Propositionen.

Vid föredragning i statsrådet den 11 februari 1944 för beslut om avlämnande av förevarande proposition har *departementschefen* efter en redogörelse för lagrådets utlåtande anfört följande:

»Två av lagrådets ledamöter ha lämnat förslagen utan erinran. De båda övriga ledamöterna ha framfört vissa betänkligheter i fråga om den bestämelse i förslaget till lag om redovisningsmedel, enligt vilken ett försenat avskiljande av dylika medel skulle tillerkännas sakrättslig verkan under förutsättning att den redovisningsskyldige var solvent vid avskiljandet. Med anledning härav vill jag framhålla följande.

Godtagandet av ett dylikt försenat avskiljande kan tänkas medföra en viss risk för att mindre samvetsgranna personer komma att uppskjuta avskiljandet av anförtrodda medel. De farhågor som uttalats härom synas emellertid överdrivna. Såsom jag tidigare framhållit finnas inom ett flertal områden bestämmelser som tjäna till att framdriva ett omedelbart avskiljande. I den mån redovisningsskyldiga personer likväl underlåta att så snart som möjligt avskilja anförtrodda medel torde den väsentliga orsaken vara att söka i en sådan läggning hos vederbörande, som ej nämnvärt påverkas av den rättsliga regleringen av frågan om verkan av ett försenat avskiljande, och andra omständigheter.

Jag vill ytterligare understryka, att något berättigat intresse ej kränkes genom ett försenat avskiljande i de fall som avses med förslaget. Dessa fall torde ej sakna praktisk betydelse, och det synes därför vara av värde att de kunna inbegripas under det sakrättsliga skyddet, något som knappast torde kunna ske utan en uttrycklig lagbestämmelse. Såsom förut nämnts är förslaget i denna del byggt på den förutsättningen, att den redovisningsskyldige var solvent vid avskiljandet. Det synes icke påkallat att skärpa denna förutsättning, som har nära samband med den nya straffbestämmelsen för förskingring. Vid lagförslagets utformning har det befunnits nödvändigt att låta rättsreglerna omfatta inbördes ganska olikartade förhållanden, såsom vid yrkesmässigt omhändertagande av klientmedel, då sysslomannen ofta är skyldig att hålla medlen avskilda, och vid tillfälliga privata uppdrag. Att giva skilda regler för olika grupper av redovisningsskyldiga skulle från såväl straffrättslig som civilrättslig synpunkt medföra påtagliga olägenheter.

I anslutning till vad en av lagrådets ledamöter anfört vill jag vitsorda an-

gelägenheten av att bankräkningar som äro avsedda för redovisningsmedel förses med särskild beteckning rörande ändamålet. Detta önskemål är naturligtvis särskilt framträdande, då det är fråga om dem som yrkesmässigt omhänderhava klientmedel, men gör sig även eljest gällande. Emellertid torde det få överlämnas åt rättspraxis att i varje särskilt fall avgöra, när medel på en bankräkning skola anses avskilda, oaktat räkningen icke försetts med dylik beteckning och banken ej heller eljest fått kännedom om räkningens ändamål.»

Utskottet.

Den genom förevarande proposition föreslagna lagen om redovisningsmedel avser att skapa möjlighet för den, som är redovisningsskyldig, att avskilja mottagna medel med verkan mot sina borgenärer. Genom ett sådant avskiljande kan den redovisningsskyldige förhindra att den redovisningsberättigades medel användas till betalning av den förres skulder. Avsaknaden av lagbestämmelser på detta område har länge utgjort en kännbar brist, vilken framträtt klarare efter de år 1942 antagna nya straffbestämmelserna om förskingring. Enligt dessa kan en redovisningsskyldig, även om han icke är skyldig att hålla mottagna medel avskilda, dömas för förskingring, om han sammanblandar medlen med sina egna så, att den redovisningsberättigades äganderätt går förlorad, och han därvid är eller senare blir insolvent. Såsom förut återgivits uttalade utskottet i sitt av 1942 års riksdag godkända utlåtande (nr 18) i anledning av de föreslagna nya straffbestämmelserna, att utskottet icke ansett sig böra såsom ett villkor för tillstyrkande av den nya konstruktionen av begreppet förskingring uppställa, att en lagstiftning om avskiljande av redovisningsmedel komme till stånd, men att utskottet dock velat understryka önskvärdheten av att så skedde. Utskottet hälsar därför med tillfredsställelse att förslag om en sådan lagstiftning nu framlagts.

Vid införandet av lagbestämmelser på detta förut oreglerade område ha olika möjligheter förefunnits att lösa de uppkomna frågorna, och detta i förening med att man här i vissa hänseenden måst bryta med tidigare hävdade rättsprinciper har medfört, att starka meningsskiljaktigheter yppats såväl mellan de sakkunniga som sedan också under remissbehandlingen och i lagrådet. Särskilt gäller detta frågan om förutsättningarna för att tillerkänna ett försenat avskiljande sakrättslig verkan. Huruvida ett särskilt stadgande om försenat avskiljande över huvud är behöfligt, sammanhänger med den tolkning uttrycket »utan dröjsmål» kommer att erhålla i rättspraxis. Frågan huruvida nyssnämnda stadgande i enlighet med syftet allenast kommer att bidra till en behörig avgränsning av förskingringsbrottet enligt 22 kap. 1 § strafflagen eller om detsamma, såsom från flera håll befarats, kommer att fresta redovisningsskyldiga att uppskjuta avskiljande av redovisningsmedel torde knappast på förhand kunna besvaras. Att en risk här föreligger, har icke undgått utskottets uppmärksamhet. Emellertid torde det kunna antagas, att verkningarna av lagförslaget komma att följas med uppmärksamhet, särskilt från de organisationers sida, vilka representera det mera yrkes-

mässiga sysslomannaskapet. Utskottet har därför, oaktat den osäkerhet som sålunda föreligger på viktiga punkter, icke funnit sig böra avstyrka införandet av det särskilda stadgandet om ett försenat avskiljande.

På grund härav och då utskottet icke heller i övrigt funnit skäl till erinran mot de genom propositionen framlagda lagförslagen får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 81, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 april 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Karl Emil Johanson, Branting, Westman, Linnér, Ahlkvist, Krügel* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Gezelius, Werner, Björling* och *Lindberg*, fru *Gustafson*, herrar *Landgren* och *Lindahl* samt fröken *Öberg*.

Reservation

av herr *Gezelius*, vilken ansett, att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse.

Den genom förevarande — — — (lika med utskottet) — — — lagstiftning nu framlagts.

Att en lag med särskilda bestämmelser till skydd för redovisningsmedel föreslås beror ju på beskaffenheten av de allmänna rättsreglerna om övergång av äganderätt. Enligt dessa rättsregler kan en person, som för något ändamål överlämnar en honom tillhörig sak, vare sig en summa penningar eller något annat, till en syssloman, vanligen icke bibehållas i sin äganderätt längre än saken finnes kvar oförvandlad. Om penningar överlämnas och sysslomannen sammanblandar dem med andra, förlorar huvudmannen sin äganderätt och får nöja sig med att bevaka en skadeståndsfordran om sysslomannen försättes i konkurs innan redovisning skett. I verkligheten är det emellertid praktiskt taget omöjligt för den, som i någon större utsträckning har hand om in- och utbetalningar för andras räkning, att helt och hållet undvika sådan sammanblandning. Visserligen behöver sammanblandningen endast bliva tillfällig, ty sysslomannen kan alltid avskilja när han senare ordnar sin kassa, men då

är det icke längre de ursprungliga penningarna, som finnas i behåll för huvudmannens räkning, och det är därför åtminstone synnerligen tvivelaktigt, enligt hittills gällande rättsregler, om huvudmannen får någon verklig ensamrätt till vad som på det sättet blir avskilt åt honom.

Det är dessa svårigheter man velat undanröja genom den nya lagstiftningen. Man skulle åstadkomma, att en rent tillfällig sammanblandning med andra medel icke skulle förstöra ägarens rätt, utan denna rätt skulle kvarstå om beloppet av honom tillkommande medel avskiljes utan dröjsmål. Detta stadgas nu i första punkten av lagförslaget, och enighet har rått om att stadgandet är välgrundat och ändamålsenligt.

Sedan är frågan, om den nya lagens huvudprincip kan inskränkas till detta stadgande. Härvidlag uppkom en meningsskiljaktighet mellan de sakkunniga, som utarbetat betänkandet. Med hänsyn till att det bland dem, som handhava andras medel, finnes många som kunna betecknas som insolventa men som ändå äro besjälade av en önskan att göra rätt för sig och till att även den mest samvetsgranne person är utsatt för risken att ibland göra ett misstag, ville en av de sakkunniga i lagtexten medtaga ett stadgande av den innebörden, att den redovisningsskyldige, om sammanblandningen hade varat längre tid än som vanligen inrymmes under uttrycket »utan dröjsmål» men skett honom ovetande, skulle få göra avskiljandet när han upptäckte förhållandet, och att även i ett sådant fall de avskilda medlen skulle vara skyddade åt huvudmannen. De bägge andra sakkunniga ville emellertid icke biträda förslaget om ett sådant stadgande. Enligt deras åsikt vore det omöjligt att taga hänsyn till subjektiva omständigheter när man hade att avgöra om den redovisningsskyldige hade dröjt för länge med att avskilja eller icke.

De allra flesta av de remissinstanser, som representera den praktiska erfarenheten av sysslande med redovisningsmedel, hava uttalat sig till förmån för ett dylikt tilläggsstadgande som skulle göra det möjligt för alla redovisningsskyldiga, vare sig solventa eller icke, att rätta till misstag av denna art. Något sådant stadgande har icke medtagits i lagförslaget, men även om ett stadgande av angiven innebörd kunde vara motiverat, synes det dock kunna avvaras, enär faran för en otillfredsställande rättstillämpning i detta avseende torde få anses undanröjd genom de uttalanden, som både departementschefen och två av lagrådets ledamöter gjort på denna punkt. Såsom departementschefen framhållit, avser uttrycket »utan dröjsmål» att möjliggöra ett skäligt hänsynstagande till omständigheterna i varje särskilt fall, och såsom justitieråden Alsén och Ericsson i sina yttranden i lagrådet gjort gällande, torde det ligga i linje med lagstiftningen, att dröjsmålet skall åtminstone i uppenbara fall kunna räknas från det misstaget upptäckts eller bort upptäckas och att i överensstämmelse därmed, om rättelse omedelbart sker, ett fyllande av bristen skall komma att anses som ett behörigt avskiljande. Om det härigenom får anses fastslaget, att uttrycket »utan dröjsmål» i lagens första punkt får tolkas på ett så förnuftigt sätt, bör man kunna avstå från ett uttryckligt stadgande om ett försenat avskiljande.

Men även i ett annat avseende har skiljaktighet förelegat bland de sakkun-

niga. Två av dem ville medtaga ett speciellt stadgande för solventa redovisningsskyldiga och beträffande dem eftergiva kravet på att avskiljande skall ske så snart det praktiskt är möjligt; sådana redovisningsskyldiga skulle även avsiktligt få uppskjuta avskiljandet hur länge som helst utan rättsförlust för huvudmannen, förutsatt endast att de voro solventa när avskiljandet gjordes. Det är detta stadgande, som nu återfinnes i andra punkten av förslaget till lag om redovisningsmedel: »Samma lag vare i fråga om belopp som avskilts senare, om den redovisningsskyldige ej var på obestånd, när beloppet avskildes».

När man skall överväga lämpligheten av en sådan specialbestämmelse för solventa redovisningsskyldiga bör först den frågan uppställas, huruvida bestämmelsen, om man tills vidare bortser från huruvida den skulle vara till nytta eller skada, skulle passa in i våra övriga civilrättsliga regler. Denna fråga måste besvaras nekande. I de fåtaliga remissyttranden, där man ansett sig kunna direkt förorda ett stadgande av sådan innebörd, synes detta icke hava beaktats; det förefaller som om man där utan vidare hade accepterat den tankegång, åt vilken de bägge sakkunniga, som förordat bestämmelsen, givit uttryck, nämligen att det, eftersom den solvente redovisningsskyldige kan verkställa en *betalning* till huvudmannen och därigenom bereda skydd för dennes medel, endast vore naturligt att han skulle få åstadkomma samma skydd enbart genom att *avskilja* medlen. Men en sådan tankegång överensstämmer icke med vad som eljest gäller inom svensk rätt. För att man skall kunna åt annan tillskapa en äganderätt eller annan sakrätt i lös egendom, som man innehar, fordras genomgående ett *överlämnande* eller publicitet i viss form; det är icke tillräckligt att man *kunnat* göra ett sådant överlämnande men inskränkt sig till att göra ett avskiljande. Om man nu beträffande redovisningsmedel skulle stadga, att ett avskiljande medför samma rättsskydd som ett överlämnande, så skulle det alltså strida mot den eljest vedertagna principen. Det är att märka, att en sådan invändning icke träffar ett avskiljande som sker enligt första punkten i lagförslaget, d. v. s. ett avskiljande som sker utan dröjsmål. Härom framhåller justitierådet Ericsson i sitt yttrande: »Första punkten i lagförslagets första stycke torde utgå från att, då endast tillfällig sammanblandning skett med sysslomannens egna tillgångar, vad som aldrig varaktigt införlivats med sysslomannens förmögenhet skall kunna bevaras åt huvudmannen och att sålunda huvudmannens sakrätt — trots bristande faktisk identitet mellan mottagna medel och avskilt belopp — allt fortfarande består, under det att samma styckes andra punkt måste anses innebära, att genom det försenade avskiljandet ny sakrätt skapas». Innehållet i lagförslagets första punkt strider alltså principiellt icke mot vanliga rättsregler, men innehållet i andra punkten skulle komma att göra det. Departementschefen har framhållit att det uppenbarligen är av synnerlig vikt att på en så central punkt inom civillagstiftningen som den nu ifrågavarande icke införa några regler som komma i strid med eljest gällande rättsregler. Han har också därvid framhållit den väsentliga skillnaden mellan betalning å ena samt avskiljande av medel å andra sidan, samt närmare utvecklat de

skäl, som göra det viktigt att upprätthålla denna skillnad. Dessa av departementschefen framhållna synpunkter hava visserligen icke av honom åberopats gentemot det av honom själv förordade stadgandet i lagförslagets andra punkt, utan emot en ifrågasatt ändring av lagbestämmelserna om återvinning. Synpunkterna äro emellertid icke mindre berättigade i det avseende, som nu är i fråga.

Den omständigheten, att ett lagstadgande skulle komma att bryta mot eljest gällande principer inom civilrätten, bör emellertid i och för sig icke utgöra något hinder för dess antagande. Men ett sådant stadgande bör å andra sidan knappast införas utan att övertygande skäl framlagts för att ett praktiskt behov av stadgandet föreligger. Om man då undersöker i vilka fall stadgandet skulle kunna bli tillämpligt, finner man att följande förutsättningar måste föreligga: för det *första* skall det vara fråga om en redovisningsskyldig, som varit solvent; för det *andra* skall denne redovisningsskyldige hava brutit åtminstone mot vad som enligt departementschefen i regel hör till god ordning, nämligen att icke låta andras medel vara sammanblandade med egna efter den korta frist som kan vara erforderlig för att på ett praktiskt sätt ordna med avskiljandet; för det *tredje* skall han, utan att han blivit insolvent, hava kommit på bättre tankar och gjort ett avskiljande; och för det *fjärde* skall han, efter det han på detta sätt under sin solvens kommit på bättre tankar och avskilt medlen, därefter bli insolvent *innan han ännu hunnit redovisa medlen* — inträffar icke även denna fjärde förutsättning blir ju tillämpningen av det föreslagna lagstadgandet aldrig aktuell. I belysning härav kan det med fog påstås, att det föreslagna lagstadgandet skulle hava mycket liten praktisk betydelse. Däremot råder nog intet tvivel, att stadgandet i rätt stor utsträckning skulle bliva åberopat, om det infördes, nämligen av redovisningsskyldiga som faktiskt varit insolventa när avskiljande gjorts, men som försöka göra gällande, att de därvid varit solventa. Men de fall, där stadgandet *rättmätigt* skulle kunna åberopas efter inträffad insolvens, skulle säkerligen bliva ytterligt sällsynta.

Man kan slutligen uppställa den frågan, huruvida det ifrågavarande lagstadgandet, bortsett från att det skulle bryta mot övriga civilrättsliga regler och sakna nämnvärd praktisk betydelse, skulle hava någon skadlig inverkan. På den punkten behöver man knappast hysa någon tvekan; att så skulle vara fallet har utförligt utvecklats både i reservationen till betänkandet och i de allra flesta av remissyttrandena; det har icke ens bestritts av de bägge sakkunniga, som förordat stadgandet, då de i betänkandet anfört följande, som ej återgivits i propositionen: »Den syssloman, som vet att han kan med laga verkan göra ett avskiljande på ett senare stadium, kan frestas att göra detta till regel eller ganska vanligt undantag. Människor äro ofta optimistiska, när det gäller den egna förmögenhetsställningen, och övertygade om att framdeles utan svårighet kunna ställa allt till rätta. Om ett senare avskiljande godkännes, skulle detta möjligen kunna vara till större skada än nytta för klienterna i gemen, även om krav på solvens vid avskiljandet uppställles.»

Att i lagen medtaga detta stadgande om ett försenat avskiljande skulle en-

ligt utskottets mening vara ägnat att främja lättsinne vid handhavande av redovisningsmedel. Utskottet kan därför på anförda skäl icke biträda lagförslaget så vitt angår denna punkt. Om den uteslutes, bör däremot den föreslagna lagen på ett riktigt och naturligt sätt fylla det ändamål, för vilket den är avsedd. Utskottet föreslår därför att förslaget till lag om redovisningsmedel godkännes, sedan ur förslaget uteslutits den punkt som lyder: »Samma lag vare i fråga om belopp som avskilts senare, om den redovisningsskyldige ej var på obestånd, när beloppet avskildes.»

I övrigt har utskottet icke funnit anledning till erinran mot de i propositionen framlagda lagförslagen.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om redovisningsmedel — måtte för sin del antaga följande förslag till

1) Lag om redovisningsmedel.

Häri genom förordnas som följer.

Vad den som mottagit medel för annan, med skyldighet att redovisa för dem, för sådant ändamål har innestående på räkning i bank eller annorledes håller avskilt skall vara förbehållet huvudmannen, såvitt beloppet avskilts utan dröjsmål.

Vad den redovisningsskyldige — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — avskiljandet ej föreligger.

Är bankräkning eller — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — till sin redovisningsfordran.

Denna lag träder — — — 1 januari 1945.

2) Lag om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

3) Lag om ändring i konkurslagen.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)